

בס"ד
שיעורי "ליל שישי"
בישבה"ק ברכת יצחק
שנה י"ב
פרשת וישלח
האם מותר לאשה לסכן עצמה בלידה?
פלייה פטיץ, יזתלד רחל וזקש בלדזתה"

א. מעשה באשה חולנית, אשר הרופאים הורו לה שאסור לה לילד, באשר ההריון והלידה מהווים סכנה עבורה, אך היה עז חפצה, ללדת ילדים ונשאלה השאלה לפני הפוסקים האם מותר לה להכניס עצמה לספק סכנה, וללדת למרות חו"ד הרופאים או דילמא, שאסור לה לעשות, שהרי אסור לאדם להכניס עצמו לסכנה.

ועי' בתשובות והנהגות (ח"א סי' תתפ"ה) שכתב שאין לדונה כמאבדת עצמה לדעת, מכיון שאינה מתכונת להרוג את עצמה, אלא אדרבא להעניק חיים לעולם.

עוד יש להוסיף בזה, שאשה אינה מצווה על מצות פריה ורביה, (כמבואר ביבמות דף ס"ה ב') וגם אם היינו אומרים שמצווה, מ"מ אסור לאדם למסור עצמו לקיום מצות (פרט לג' עבירות) והגם ששי' הנמוקי יוסף (סנהדרין דף ע"ד א') שמותר, הוא רק במקום שיעשה בכך קידוש ה', וממילא אי"ז שייך לנידוניו.

בכל לידה יש סכנה

ב. והיה מקום לומר, שכיון שבכל לידה יש סכנה, כמבואר בתוס' בכתובות (דף פ"ג ב') וברמב"ם (פ"ב משבת הי"א) א"כ מה לי הסכנה המצויה ומה לי הסכנה הנובעת מחמת חוליה, מ"מ יש לדחות טענה זו, שגם אם נאמר שיש סכנה בכל לידה, מ"מ מנין לנו להוסיף סכנה על סכנתה, שהרי הסכנה המצויה התורה התירה, שכך דרך כל הארץ, אבל סכנה נוספת, לא מצינו היתר לכך.

ומצינו כע"ז לגבי מילה גבי המבואר בגיטין (דף נ"ז ב') דברי ריב"ל שפי' הפסוק "כי עלך הורגנו כל היום" זו מילה, ופי' רש"י (ד"ה זו מילה) שפעמים שהתינוק מת מחמת מילה. מ"מ במקום שיש לתינוק חולי, בודאי דחין למילה, ולא אומרים שכיון שיש בכך סכנה מותר להוסיף סכנה על סכנתו. (ועי' בחת"ס בשו"ת יו"ד סי' רמ"ה, השק' אדברי הגמ' בגיטין הנ"ל, דכיון שיש סכנה במילה האיך חייבים למול, והשיב שכיון שעושים מצוה, הרי המצוה מגינה, אבל עפ"י דרך הטבע, הרי יש סכנה בדבר. וע"ע בשם משמואל פרשת אמור שכ"כ בשם האבנ"ז).

ג. ואמנם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' ע"ד) נקט, שאין סכנה בלידה, ודבריו נסבו על שאלה שנשאל, האם ראוי ליטול אמצעים להקדמת לידה, והשיב שאסור ליטול אמצעים לזירוז הלידה, אם לא מחמת בריאותה של האשה או הולד, ונימק זאת וז"ל **דלידה בזמנה כדרך הנשים לא נחשב לסכנה כלל**, דמאחר שכן ברא השי"ת את העולם שיפרו וירבו ובודאי ברא שיהיה לברכה ולא לסכנה, וגם הא ציוה השי"ת בחיוב עשה להוליד בנים ולא מסתבר שיהיה הציוי ליכנס בסכנה בשביל קיום

עשה זו דפו"ר, ובפרט שהנשים אין מחוייבות בהעשה דפו"ר שנצטרך לומר שנתנה התורה להם רשות ליכנס בסכנה להוליד בנים, אלא צריך לומר שאין בזה סכנה כלל, היינו שהבטיח השי"ת שלא יהיה בזה סכנה לעולם, ומה שאירע שמתות בשעת לידתן הוא רק מחמת שמחוייבת עונש כדתן בשבת דף ל"א על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, ולפ"ז הוא רק בלידה דבזמנה שעל זה איכא הבטחת השי"ת בבריאתו ובציוי העשה דפו"ר שלא תסתכן, דהעונש בשביל חטא דעץ הדעת הוא רק יסורים דחבלי לידה ולא מיתה ח"ו, אבל כשרוצין להקדים לידה שלא כפי שהיה צריך להיות ליכא ע"ז הבטחתו, וממילא נכנסה לסכנה דלידה שלולא הבטחת השי"ת הרי זה סכנה, ולכן הוא דבר אסור לעשות תחבולות להקדים לידה, אם לא כשאיכא סכנה לחכות כדלעיל עי"ש.

ולדבריו נמצא, שגם אם נאמר שאין איסור להוסיף סכנה על סכנתה, מ"מ בלידה הרי היא מחדשת היא סכנה שלא היה בה עד כה, ומנין שיהיה מותר לה לסכן עצמה. אלא שראיתי לרבי מנשה קליין זצ"ל (בעל המשנה הלכות) שהק' ע"ד האגר"מ מהתוס' הנ"ל שיש סכנה בכל לידה, והוסיף ושאל, מפרשתנו, שרחל מתה בעת לידת בנימין, והאיך אפשר לתלות בה עוון ולומר שמתה מחמת הלידה. אמנם, מדברי חז"ל עולה שרחל לא מתה מחמת הלידה, אלא מחמת הדרך, דיעי' ברש"י (פרשת ויגש פמ"ד פכ"ב) בטענת יהודה ליוסף, בסיבת המנעות האחים מהורדת בנימין למצרים, ונאמר בפסוק "לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב את אביו ומת" וז"ל רש"י אם יעזב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו בדרך מתה. ומכאן שרחל מתה מחמת הדרך ולא מחמת קושי הלידה, שאילו מתה מחמת הלידה, אין חשש זה שייך לבנימין. (וע"ע באור החיים עה"פ אל תיראי וכו' שכתב שהיולדת זכר אינה מסתכנת בלידה), ולפי"ז אין קושיה על דברי האגר"מ מפרשתנו, אך מ"מ מדברי הראשונים משמע שיש סכנה בלידה, ולכאורה הוא דלא כהאגר"מ.

מתני אומרים שומר פתאים ה'

ד. אך הנה מצינו בגמ', שאומרים לגבי סכנת העיבור, שאין האשה צריכה לחשוש, שבגמ' ביבמות (דף י"ב ב') מבואר שיטת רבנן, לגבי קטנה, שלפי טבעה, אם תתעבר יכולה למות, מ"מ אסור לה לעשות פעולה שתמנע ממנה הריון (היינו להניח מוך) אלא אומרים "משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו", שנאמר שומר פתאים ה'.

ומכאן העלה רבי יהודה אסאד זצ"ל (שו"ת יהודה יעלה יו"ד ח"א סי' רכ"ב) לגבי אשה שהרופאים חיוו דעתם, שאסור לה להתעבר מחמת הסכנה, שאין לה לחוש לכך, כיון דבלא"ה ענין של עיבור הוא סכנה, ומ"מ התורה התירה ולא חשה שתכנס לסכנה, ואף חז"ל לא חשו לכך בקטנה (כפי שנתבאר לעיל).

ומנגד יעי' בשו"ת צמח צדק (החדשות אבהע"ז סי' פ"ט) שדחה בתוקף סברא זו, באומרו שכל דברי הגמ' שם עוסקים רק באשה שע"ד העולם אינה ראויה להתעבר, ובזה אמרו חז"ל שיכולה לסמוך עצמה על האמור שומר פתאים ה', אבל אשה כזו שהשתנה טבעה משאר הנשים, בכך שהיא ראויה ללדת מצד טבע גופה, אלא שיש בה חולי, המסכנה כאשר היא מעוברת, בודאי אין לה לסמוך שמשים ירחמו, שאין לה לסמוך על הנס. (וכעין סברא זו הביא המנחת יצחק ח"ט סי' קל"ו).

דעת הבנין ציון שאין לחוש לסכנה עתידית

ה. והנה מצינו סברא נוספת להתיר לאשה ללדת למרות הסכנה שבדבר, בשו"ת בנין ציון (סי' קל"ז) שהקדים להיתרו, קושיה, האיך רבנן לא חששו לקטנה שתתעבר ותמות, והרי גם אילו הוא מיעוט דמיעוט של קטנות שמתעברות, מ"מ הא קי"ל שאין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב. אלא ע"כ אמר הבנין ציון, שיש חילוק בין אם החשש לסכנה עומד לפנינו או שהוא חשש שיתחדש לאחר מעשה, דהיינו, שכל מה שאמרו שאין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב, היינו דוקא כשהחשש לפנינו, כהאי דנפל עליו הגל ויש רוב שהוא עכו"ם והמיעוט שהוא ישראל, באופן זה אומרים שיש לחוש למיעוט ולחלל עליו את השבת להצלתו, אבל במקום שהחשש לסכנה הוא על העתיד, אין לחוש לזה ושפיר סומכים על הרוב.

וחיזק את דבריו מהא דשנינו בברכות (דף ל"ג) לגבי אדם העומד בתפילה "אפילו נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק" ובגמ' אמר רב ששת, לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק. ופי' הרמב"ם שנחש על דרך הרוב אינו נושך, משא"כ עקרב. ולכאורה קשה, הרי אין הולכים בנפשות אחר הרוב, ולמה כאן סומכים על הרוב, שהנחש לא יכישנו, אלא ע"כ כיון שהוא סכנה בדבר העתיד להיות שפיר סומכין ארובא. (וכע"ז כתב בגליון מהרא"י עמ"ס ברכות פ"ה מ"א, ועי' בקו"ש פסחים פסחים אות ל"ב שביאר הדבר בדרך אחרת).

עוד הוסיף ראייה, מהא דמותר לפרוש בים ולילך במדבר, הגם שיש סכנה בדבר (שהרי חייב הודאה על כך שניצל), וע"כ משום שהוא סכנה עתידית, ומכאן אומר הבנין ציון, שגם סכנה הנובעת מחמת עיבור, היא סכנה העתידית, ולכן לא חשו בכך רבנן למיעוט. ולפי"ז גם באשה שיש חשש שתתעבר ותמות אינה עדיפה מקטנה, שלא חשו רבנן לסכנתה.

אך יל"ע בזה, דעד כאן לא אמרו רבנן שאין חוששים לסכנה העתידה לבוא, רק בחשש סכנה רחוק, כהאי דקטנה, שלא מצוי כלל שתתעבר, אבל באשה רגילה, שעשויה להתעבר על דרך הרוב כמבואר ביבמות (דף קי"ט א') שרוב נשים מתעברות ויולדות, מנין לנו שלא חשו לסכנה אפילו אם הסכנה עדיין אינה לפנינו.

בלידה הזותר לסכן עצמה דזווי כפרנסה

ו. סברא נוספת, מצאנו בדברי האבנ"ז (אבהע"ז סי' פ') להתיר לאשה להסתכן בעיבורה, והוא עפ"ד הנודע ביהודה (יו"ד תנינא סי' י') שמותר לאדם לסכן עצמו לצורך פרנסתו, (ויסד דבריו על הא דאמרו בב"מ דף קי"ב א') שמותר לפועל לעלות באילן, הגם שיש סכנה בכך), וכיון שפרנסת אשה על בעלה, הרי זה בכלל הסכנה שהותרה. (נמצא א"כ שמותר להסתכן גם בדבר שאינו גורם באופן ישיר לפרנסתה). ויל"ע לפי"ז בגוונא שיכולה להתפרנס ממעשי ידיה, ואינה תלויה בבעלה לגבי מזונותיה, האם תהיה מותרת לסכן עצמה. ואולי נאמר, שכיון שמבואר בנדריים (דף ס"ד ב') מימרא דריב"ל, שמי שאין לו בנים חשוב כמת, א"כ לא גרע מפרנסה, שמותר לו לסכן עצמו, אך יל"ע אם נוכל לחדש זאת מדעתנו, באשר לגבי פרנסה, התורה התירה בפירוש, והאיך נוכל לומר כן במקרה שלא מצאנו מפורש להתיר. וע"ע תשובות והנהגות (ח"א סי' תתפ"ה וחשוקי חמד יבמות דף י"ב ב').

ז. העולה מן הדברים, שלדעת הצמח צדק ועוד, אסור להכניס עצמה בסכנה, ואילו לדעת הבנין ציון ועוד מותר לה, אך יש לברר בכל מקום גודל הסכנה שיש בדבר.

וע"ע בציץ אליעזר (ח"י סי' כ"ה פרק י"ג) שדן באדם שאין לו בנים ורוצה לגרש את אשתו, בגלל שמסוכן לה להתעבר, מאידך טוענת האשה, שמוכנה לסכן עצמה בעיבור, והביא דברי הצמח צדק הנ"ל, ולבסוף כתב, שגם אם נאמר שמותר לאשה לסכן עצמה, מ"מ יכול הבעל לטעון שאינו חפץ לסכנה ויכול לגרשה.